

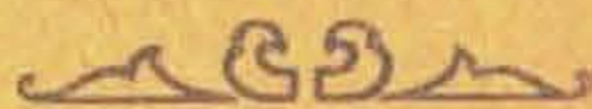
К. Ванченко · Писанецький

Тарас Бульба

під Дубном

драма в 4 діях.

Ціна 35 цнт.

НАКЛАДОМ УКРАЇНСЬКОЇ КНИГАРНІ
ім. Тараса Шевченка.

168 East 4th Street,

New York, N. Y.

К. ПИСАНЕЦЬКИЙ.

ТАРАСБУЛЬБА
ПІД
ДУБНОМ.

ДРАМА У 4-Х ДІЯХ.
(По Н. В. Гоголю).

— 1919. —

Накладом Української Книгарні ім. Т. Шевченка
в Нью Йорку.

— ДІЄВІ ОСОБИ: —

Тарас Бильба, козацький полковник.

Соломія, його жінка.

Остап, {
Андрій, { сини їх.

Дмитро Товкач, есаул.

Семен Гуня, кошовий отаман.

Пилип Квач, }
Семен Сорока, } курінні отамани.

Лагода, січовик.

Бородавка, старий запорожець.

Петренко, козак.

Бужинський, польський магнат, Дубенський
воевода.

Людвіка, його дочка, молода панночка.

Татарка, невольниця, прислужниця панни
Людвіки.

Попель, польський полковник.

Янкель, }
Лейзор, } жиди маркитанти.

Панас, сердюк Тараса.

Корженко.

1-й }
2-й } сотники

Бандуриста.

Козаки, запорожці, ляхи, військо, народ, і т. д.

— Дієть ся у XVII століті. —

Д І Я І.

Хата Тараса Бульби: велика, світла кімната. Широка кахляна піч розмалевана квітками і півниками. — Подовж стін липові лави, заслані килимами, посередині стіл. По стінах развішені: шаблі, кінжели, ятагани, мушкети, пістолі, рушниці і инча зброя військова. На полицях: збани, сулії, фляги, сребляні і золоті ставнички і чарки. Двері по середині і по бокам. — Вечір.

Я В А І.

Тарас (сидить за столом і курить люльку);
Входить Товкач.

Товкач (Увійшов). Здоров був, пане полковнику, Тарасе! Довідав ся я, що сьогодні маеш радість велику: очікуеш синків з бурси? Прийшов і я навідатись, та глянути на молодих юнаків.

Тарас. Спасибі тобі, пане брате! Жду сьогодні неодмінно. Послав я їм в Київ пару молодих жеребців із табуна, щоб приїзджали скорійш, а то поки що буди в бурсі, то якось не пристало їм їздить верхи, мусіли пішочком плендатись.

Товкач. (Сіда). А, мабуть, добрі з них вийдуть козаки?

Тарас. О, будуть добрі вояки! Старшій Остап, той вже першого року тікав з бурси. Я йому за це дав доброго прочухана, вернув таки в академію і побожив ся, що як ще утікати, то продержу його в монастирських служках цілих 20 літ і не побаче він Запорожя до віку, коли не вивчить ся всім наукам. О, Остап мій — добрий буде козак!

Товкач. Ну, а менчій, Андрій?

Тарас. І менчій теж дитина добра, учив ся гарно всім наукам, і цей буде бравий козак.

Товкач. А довго ти держатимеш їх у себе дома?

Тарас. Чи довго, питаєш?

Товкач. Еге-ж... Тепер нема де й погуляти козакам... Січ Запорожська обіцяла Султану Турецькому мир. Ми клялись нашою вірою у тім.

Тарас. А якого біса Я з ними сидітиму дома? Наглядати за свинями, або з жінкою возить ся — чи що? Я сказав, не хочу! Я і так поїду з синками на Запороже, — погуляти! Далєбі поїду!

Товкач. Так, так, люблю!

Тарас. А на тебе, Дмитре, заставлю свій полк, щоб ти орудовав їм і, коли дам звістку з Січи, то яко мога поспішай туди.

Товкач. Буде як кажеш, пане Тарасе, — не забарюсь!

Тарас. Покажу я Січи своїх синків—соколів. — Нехай всі знають яких я вигодував для неї молод-

ців! Хай живуть там на погибель ворогам!... Ох,
Січ мати, Січ мати! (Узяв бандуру і співа).

Но. 1.

Ой, був в Січи старий козак
По призвищу Чалий,
Вигодував сина Саву,
Козакам на славу.

Не схотів же та той Сава
Козакам служити:
Відклонив ся до ляшенків
В Польщу паном жити.

Та схотів же той Сава
Слави раздобути:
Став козаків - запорожців
По степах ловити!

Я В А 2.

Ті-ж і Соломія.

Соломія. (Вбіга з кімнати). Їдуть, їдуть! (Кидаєть ся до дверей).

Тарас. (Зупеня їй). Та потривай, бабо! Куди ти?

Соломія. Пусти мене, Тарасе, пусти! Дай мені побачити любих моїх діточок, вони їдуть!

Тарас. А коли їдуть, то й прийдуть, вийдуть в хату й сами, не на руках же їх внести.

Соломія. Пустити мене, Тарасе, пустити!

Тарас. (Відпиха її). Та ну бо, годі тобі!...

Соломія. Ох, приїхали, приїхали! (Дивиться в вікно).

Я В А З.

Ті-ж, Остап і Андрій (входять).

Остап і Андрій. (Уклоняють ся долу). Здоров, батько! Здорово, мамо!

Соломія. Ой, синки мої, діточки мої любі, соколи мої! (Кидаєть ся).

Тарас. (Зупинив її). Потривай стара! (Сьміючись, огляда синів). Ха, ха, ха! А повернись синку, цур тобі, який ти сьмішний! Що це на вас за попівські підрясники? І це так всі ходять в академії? — (Повертає їх). Дайте но, я на вас подивлюсь гарненько! Які-ж на вас довгі свитки, та таких свиток ще й на сьвітї не було. А ну, побіжи котрий з вас, я подивлюсь, чи здорово зооре носом, заплутавшись у поли!

Остап. (Образливо). Ой, не сьмій ся, батьку!

Тарас. Ого! дивись, який жвавий! А чого-ж бо то мені й не сьміятись?

Остап. А так!... хоч ти мені й батько, а як що будеш глузовати з мене, то далєбі, поколошматю!

Тарас. (Одступа здивовано). Ах ти, бісов син! Як, батька?

Остап. А хоч-би й батька! За образу ні на кого

не подивлюсь і нікому не вважу!

Тарас. Як же ти зо мною хочеш битись, чи не в кулаки часом?

Остап. Та вже як припаде!

Тарас. Як що так, то давай в кулаки! Побачу який ти в руках!

Остап. Давай! (Бють ся).

Соломія. Та що це ви, Господь з вами! Схаме-нїть ся! Чи бачите, добрі люди, здурів на старости чоловік зовсім! Дитина мала, приїхала до дому, більше року як не бачив, тільки ввійшли в хату, щоб поздоровкатись, а він примушує ка-зна що робить, — з батком рідним битись.

Тарас. Та він добре беть ся! (Перестає битись). Хай тобі враг, буде, а то ти чого доброго, побеш батька. Добрий буде козак!... Ну, а тепер, здоров синку, почеломкаєм ся. (Цілують ся і обіймають ся всі). Добре, синку, добре! Отак, синку, бий усякого, нікому не збажай! (До Андрія). Ну, а ти, вахлай чого стоїш, руки звівши? Чом-же ти, вражій сину, не беш мене?

Соломія. От ще чого зхотів! Йї впаде-ж о таке у голову, щоб дитина та билась з рідним батьком! Діти приїхали таку далеку дорогу, утомились, їм тепер спочить треба і попоїсти, а він застовля отаке робить! Цур тобі, старий!

Тарас. (Чоломкаєть ся з Андрієм). Та ти, я бачу, мазунчик! Не слухай, синку, матери, — вона баба, вона нічого не знає! Яка козаку нижба? Ваша нижба — чисте поле, та кінь добрий, — от-це ваша ни-

жба, а бачите от-цу шаблю, — це ваша матір! То все пусте діло, чим вам в академії голови набивають і всі ті книжки, букварі, та хвилозофія, — усе те казна що, — я плюю на усе те! А от я вас лучше, на тім тижни, повезу в Запороже, — там буде вам школа, там тільки й наберетесь розуму!

Соломія. Це тільки всего тиждень їм думувати? Господи Милосердний! і погуляти їм, сердешним, не прийдесть ся! Ніколи і хати рідної пізнати; а мені, безталанної, дак ніколи і подивитись, полюбоватись на них! Ох, небога я, небога!

Тарас. Годі, стара, годі! Козак не на те, щоб ненькатись коло баб, його друга стать! Та, чого це ви, бодай вас, з Дмитром Товкачем непочоломкаєтесь? Забули, чи що?

Остап і Андрей. (Разом). Здорові, дядьку!

Товкач. Здоров, Остап, і ти Андрій! З поворотом, пани брати! Щасте на усе добре! (Цілюють ся).

Тарас. А ти, стара, піди лишень до комори, та принеси і став на стіл що там є у нас. Не треба ні пампушок, ні медяників, ні маковиків і не других яких пундиків, а тащи нам цілого барана і горілки більше, і горілки теж не з видумками, з родзинками та з другими там витребеньками, а чистої, сьвітлої, настоящої горілки, щоб шипіла і грала як біс! Ну, а ви хлопці пійдіть до комори та поздіймайте з себе ці підрясники та шпурніть їх к'бісу а одягніть ся у коацку одержу!

Соломія. Ходіть, мої діточки, ходіть! (Виходять).

Я В А 4.

Тарас і Товкач.

Тарас. А що, Дмитре, правда, молодці?

Товкач. Та що й казати молодці, на славу всему козацеству чесному!

Тарас. Я думаю, що як мене, старого й забули на Січи, то синки мої їм знов пригадають?

Товкач. Та де вже там забули? А татарва та бурсурмени, то я думаю, добре памятають Тараса Бульбу?...

Тарас. Хе, хе, хе! А чи живі тепер старі козаки, мої товарищі: Касян, Бородавка, Козолуп, Колопер, Підситок, Застежка? Ох-хо!

Товкач. Де їм бути живим? Козак не вмеря своєю смертю.

Тарас. Всі добрі козаки, славні рубаки! Дай їм Бог здоровлячко, як ще живі, а як нема вже їх на світі, то хай над ними земля пером!

Я В А 5.

Ті-ж, входять: Лагода і за ним ще козаки.

Лагода і козаки. Доброго здоровля, пану полковнику!

Тарас. Здорові були, пани брати!

Лагода. (Висунувшись наперед). З поклоном і привітом я до тебе від кошового Семена Гуни!

Тарас. Здоров був! спасибі пану отаману Гуни, за привіт і шану! . . . Овва! Та це Лагода, старий знакомій.

Лагода. Він й є. — Лагода!

Тарас. Ну, здоров, брате! (Чоломкають ся). Ти оце, значить, прямо з Січи, чи як?

Лагода. Еге-ж, з Січи!

Тарас. З якою-ж вісточкою прибув ти до нас?

Лагода. З бідюю.

Тарас. З бідюю?! З якою?

Лагода. А ви, хиба, не чули, що дієть ся на Гетьманщині?

Тарас і Товкач. А що таке?!

Лагода. Ех! видно вам татарин позатулив вухи клейтухом, що ви нічого не чули?

Тарас. } ^{кошом} Татарин? Ах, ти чортів син!

Товкач. } ^{разом} Та кажи швидче, що там таке?

Лагода. А таке дієть ся, що і родились й хрестились, то ще не бачили такого!

Тарас. Та кажи товком, що там таке, не муч!

Лагода. Гетьманські прислали до нас на Запороже і прошуть помочи. Ціла Січ вже знялась; — а кошовий наш, Гуня, прислав до тебе, щоб ти мерщій з полком прибув до нас на поміч. Підем усі разом під Дубно.

Тарас. Підемо, підемо всі! Буде і старий Тарас Бульба з своїм полком і покаже ще себе! Це як раз

в пору й сини мої настили. Завтра на зорі і у поход! Ей, ви, хто там? Кете - лишень нам швидче вечерю та горілки!... А опісля усе зробимо, що буде треба — і у поход! Ей, Остап, Андрій! Ідїть сюди, діти мої, де це ви там запропастились?

Я В А 6.

Ті-ж, Соломія, Остап і Андрій

(у козацькій одежі, Панас і челядники накривають на столи, готовлять вечерю).

Тарас. Ну, синки мої, як раз в пору нагодились. Підемо завтра на зорі, у поход, на ворога!

Соломія. Ох, Боже мій, завтра!

Остап і Андрій. (Радісно). Добре, батьку, підемо!

Всі. Підемо, підемо!

Остап. От це добре вигадав батько!

Тарас. Вигадав не я, а ворог поганий! Вони, гермонськи, замучили нашого тетьмана і полковників!

Товкач. А голови їх возять по ярмарках на показ.

Усі. У поход, у поход, підемо усі!

Соломія. (Плаче, причигуючи). Ох, діточки-ж ви мої любі... синочки мої коханії...

Тарас. Геть, стара, не лїзь, це не бабське діло, годі тобі млїти. (До Панаса). Панас! біжи зараз, — клич сотників! Зібрать увесь полковий чин! Та ударить в дзвони! (Панас пішов).

Лагода. На тебе, пане Тарасе, велику мають надію наші!

Тарас. Та вже покажемо себе і залему за шкуру ворогам горячого сала! А глянь-но на синків моїх, що не молодці? Бачиш як пристала козацька одежа! А тепер, пани брати, сідай за стіл де кому лучше!— (Всі сідають за стіл). Ну, братця, перше усього випем горілки! (Налива, Соломія обійма дитий). Та не прилипай ти до них, стара!

Соломія. Вже і приголубить їх неможна?

Тарас. (Підійма чарку). Будьте здорові, пани товариші, будьте здорові і ви, синки — і ви, Остап, і ти Андрій! дай Боже, щоб добре били бусурменів!

Всі (Пють). Будемо бити! Голови наші положим!

Соломія. (До дитий). І матери своєї, старої, не забувайте, вона буде молити Бога за вас!

Тарас. Ну, підставляйте свої чарки. (Налива,— Остап і Андрій пють). Що, добра горілка? Вам такої в бурсі, я думаю, не доводилось пити? А як по латини горілка? Ех, та й дурні-ж були Латинці! вони не знали, що на світі є горілка... Як-то того звали, котрий латинські вірши писав? я в науках не вельми торопаю, то й забув..... — Горацій, здається?.. Пий, Лагода! (Остапу). Я маракую, що в бурсі не давали вам і нюхати горілки?... А признайтесь, синки, часто приходилось вам куштовати березової каші?... Га? ха, ха, ха! Чи може, як поробились уже ви великорозумними, то ї канчуками сипали? (Всі сьміють ся).

Остап. На що спам'ятати, що було, то минуло, не вернеть ся!

Андрій. А нехай тепер хто спробує уразити нас! Нехай тільки тепер хто зачепить, хоч би лях, або татарин!... Попробують вони козацької шаблі!

Тарас. (Пе богато і п'яніє). Добре, синку, добре, ей-Богу... А коли так, то і я сам допоможу вам в військовому ділі і завтра поїду з вами, їй-Богу, поїду!... Якого біса мені тут чекати? Я козак!... на що нам ця хата, на що нам усе це?... — На що оці горшки?! (Іде до полиці і бе горшки. Усі устають. Соломія з жахом дивить ся).

Я В А 7.

Ті-ж і 1-й і 2-й сотники (входять).

1-й Сотник. А що, пане полковнику, у поход ідемо?

2-й Сотник. Ляхів будемо бити?

Тарас. Підем, пани брати, підем! Гетьманські прошуть помочи. Отце з Запорожя кошовий Гуня прислав до нас козака пана Лагоду.

1-й і 2-й Сотники. (Разом). З тобою, пане Бульба, куди хочеш підем, хоч на край світа, веди нас!

Тарас. Коли за діло, то за діло, нічого й часу гаяти. До зори усім бути на готові, обдивить ся гаразд вози і мазниці і приладуйте зброю! А коли усе налагодите і буде готово, тоді ти, Дмитре, прий-

деш до мене оповістити, та й рушемо у поход з Богом!

Товкач. Усе буде, як кажеш, пане полковнику! На зорі будем усі готові.

Всі. Будем готові, будем!

Тарас. Ну, прощайте пани брати, до завтрього! (Товкач, сотники і козаки, окроме Лагоди, пішли). А тепер, дітки, заснем на дорогу, а то я зовсім розварив ся, а дорога не близька. Завтра зробимо те, що Бог велить!.... Де стара?... Та не стели нам постіль, — нам цього не треба, — ми будемо спати на дворі. Нехай Панас простелить килима у садку, та й годі... До зорі вже не далеко. Ну, хлопці, ходім з Богом! (Тарас, Остап, Лагода пішли, а Андрій зостав ся, здержаний матерю).

Я В А 8.

Соломія і Андрій.

Соломія. Андрій, мій синочку! Зостань ся трохи з матерю, побалакаємо.

Андрій. А чого?

Соломія. Андрієчку, голубе мій, так оце ти знов покидаєш мене?

Андрій. Поїду, мамо, здобувати лицарської слави!

Соломія. І тобі не жалко матери, що вигодувала, викохала тебе?

Андрій. (Журливо). А хоч-би й жалко?

Соломія. Дітий моїх, любих моїх діточок забирають від мене щоб більше вже їх й не побачити.. Ох, чує моє серце, що не довго вам носити буйні голови; татарин поганий, або лях, зітне їх в чистім полі, і мати рідна не буде знати де поляжуть ваші трупи, розірве їх галичя, або звір лютий і виклюють орли ясні очі... (Плаче). Тобі, мабуть, з дороги, синочку, спати хочеть ся?

Андрій. Ні, мамо.

Соломія. Та може ще Тарас й не поїде завтра, роздума! Може він так хутко збираєть ся від того, що вельме випив. Іди-ж, Андрієчку, одпочинь трохи з батьком.

Андрій. Не хочеть ся мені спати... Чогось на мене найшла така журба, та туга, що я й не знаю....

Соломія Від чого-б то, синку? Може у тебе на серци яке горе, розкажи матери.... признай ся!....

Андрій. Так, нічого, а хоч-би скорійше на війну!....

Соломія. Ох, Андрієчку, Андрієчку!...

Андрій. (Замислив ся, співа пісьню):

Но. 2.

Де шлях чорний по степоньку стелеть ся широко,
Покохав я дівчиноньку, гарну, яснооку,
Вернув ся я в Україну, серце заболіло,
Як згадаю про дівчину, аж жити не мило.

Хочу пісню заспівати, серце заниває,
Тяжко гірко так кохати, як козак кохає!

Що як раз він що зазнає в лихую годину,
То чи дума, чи співає, — тільки про дівчину!

...Застогне Дніпр широкий розгуляється, візьме
мою печаль-журбу із собою і занесе далеко, далеко
за сине море....

Соломія. Що це ти говориш, синку, яку там жур-
бу?....

Андрій. (Зітхнув). Ах! Козаку не пристало й ду-
мать об дівочії любови, не зазнавши горя і війни.—
От від чого й мені хочеться скоріш на війну!

Соломія. Ох, синочку, не попускай загубити свій
вік молодий, та дівочі краси.....

Андрій. Такої вродливої як ця, я ще ніколи не
бачив... Чорноока, білолиця, як сьвіжій сніг, що ра-
ненько на сонці грає!

Соломія. А ти синочку, чи до вподоби їй?

Андрій. Я?... Ех... Вона не рівня мені... бо-
гата... панночка... дочка польського вєєводи!

Соломія. Ох, лишенько мені! Полька?.... Не
кажи, не кажи цього батькови, він убе тебе, і брату
теж нічого не кажи!... Деж ти зустрівся з нею?

Андрій. Любив я, коли у бурсі був, блукати по
предмістях і по заклах Київа, а иноді то заходив і на
великі вулиці, де живуть усякі знатні пани... Там я
її вперше побачив і... без міри, до загину, полюбив!
Опісля я дізнався, що вона дочка польського магна-
та, Дубенського вєєводи, котрий приїхав в Київ
гостювати і що зовуть її панна Людвіка.

Соломія. Ох, це облудний тебе попутав, синочку
мій, молись Богу...

Андрій. На другу-ж таки ніч...

Соломія. (З жахом). Тсс... батько прокинув ся здаєть ся?

Андрій. (Підійшов до дверей і прислухав ся).— Ні, спить!... На другу-ж таки ніч, пішов я знов до палацу того пана, переліз кріз огорожу в садок, — вліз на дерево, а з дерева скочив вже на дах і кріз димар печі добрав ся прямо у світлицю панночки.. Панна сиділа перед дзеркальцем і виймала з уший дорогі сережки... Вона злякалась, побачивши мене, замурзаного, в сажи... вскочила...

Соломія. Ну, ну, щож далі?

Андрій. Глянула вона на мене своїми ясними очима.... то був глибокій, чарівний погляд... весело засьміялась... я стояв мов несамовитий... Потім довго вона шутковала, сьміялась надо мною, бавилась... поклікала свою челядку татарску, котра і випроводила мене в сад, ну, а видтіль я переліз огорожу і було шмигнув у ворота...

Соломія. Слава-ж Богу, що там сталось! У мене й серце впало....

Андрій. Тільки прокинув ся сторож, та й мене добре оперезав батогом по ногах...

Соломія. Ах, він проклятий!

Андрій. Тут зібралась на крик челядь, довго теж лупцовали мене на вулиці, всеж таки я утік живий... Панночку опісля того бачив в костелі... її з того часу більше й не бачив... (Зітхнув). Пропало усе, як рій солодкій; як во сні усе це з'являлось... а образ панночки коханої і доси ношу у своєму серці...

Соломія. Ой, не гаразд, Андрієчку. Козаку любити та ще ляшську дочку, — не гаразд!

Андрій. Ох, матусечко! Знаю я добре, що не гаразд, коли-ж не сила моя! Тяжко у мене на душі, і лежить на серци чорна дума! Що мені, бідному, робити?

(За дверима чутно голос Тараса: „Ну, хлопці, годі спати, пора у дорогу рушати, скажіть, щоб готовили коней!“).

Соломія. (Збентежена). Ох, мені лихо, уже й батько встав! А ти і не відпочив з дороги?

Андрій. Та нічого, мамо! я спати не хочу....

Я В А 9.

Ті-ж і Остап (увійшов).

Соломія. Остапochку, а ти з матерю і словом не перемовив ся?

Остап. А що я тобі казатиму?

Соломія. Ох, діточки мої, безталанні! Глядіть як будете на війні, то пильнуйте себе і повертайтеся швидче до мене, старої....

Остап. Це ще як Бог звелить!

Соломія. Невже не можна упрохати батька, щоб хоч сьогодні не їхав?

Остап. Ні, не можна.

Андрій. Батько не згодить ся.

Соломія. Ох, горенько та лишенько тяжке! — Я вас вигодувала, викохала... а прийшлося тільки од-

ну хвилину побути укупі з вами... (Плаче. В сінях чутно голос). О, вже ідуть за вами.... Ох, Боже мій милий, яка-ж я безчасна! Зараз, зараз, покинете мене, стару на віки! (Обійма дітий).

Я В А 10.

Ті-ж, Тарас, Лагода, Товкач, сотники і козаки.

Тарас. Ну, синки, усе готово! Нічого часу гаяти, у дорогу, друзі мої! Тепер по закону християнському, присядьмо перед дорогою. (Сіда на ослоні).

Соломія. (Голосе). О, горе мені, безчасної! — (Усі сідають, а через хвилину устають).

Тарас. (Підводе синків до матери). Тепер, стара, благослови дітий своїх у далеку дорогу. Благай Бога, щоб воювали добре, боронили честь лицарську, щоб стояли міцно за віру Христову Провославу, а як що не будуть честними козаками, то хай краще пропадуть, як собаки!

(Остап і Андрій стали на колінах біля Соломії).

Соломія. Нехай боронить вас Матір Божа від усякої напасти... від кулі вражої... від болисти... не забувайте, синочки, про матір свою... пришліть хоть вісточку о собі! (Обійма їх, голосячи).

Тарас. Годі, годі!... Прощай стара!... (Цілує її). Ну, ходім діточки! Коні ваші вже посідлані стоять.

Соломія. Ох, і я з вами піду, випроважую!

Тарас. (Здержує її). Ти зостань ся в хаті, закон

не велить! Негодить ся козакам бабські проводи
Ну, рушаймо, пора! (Всі пішли. За коною: дзвони,
гам, голос Тараса: „На коней, з Богом, рушай!” Чут-
на козацька походна пісьня. Соломія кинулась до ві-
кна голосячи і причитуючи).

Соломія. Остап, Андрій! діточки мої!... Поїха-
ли, поїхали!.... вже більше ніколи не побачу вас...
не побачу! (Зомліла).

(Пісня усе стиха й стиха, а далі і зовсім стихла).

— ЗАВІСА ТИХО СПАДА. —

Д І Я ІІ.

Козацький табор біля Дубна. Стоять вози і обози, курені. Здалека видко фортецу Дубенського замка і вали. Запорожці стоять і лежать купами. Де котрі варять кашу у казанах, де котрі грають у „четь, або нечеть”, а де які сплять на землі, або курять люльки. На першому плані кошовий отоман Гуня і Тарас, сидять на колоді, і промеж себе розмовляють.

Вечеріє.

Я В А 1.

Гуня, Тарас і Андрій (стоїть з далека) **і козаки.**

Гуня. Завзятий народ, оті ляхи! Що ти з ними подієш, не здають ся, та ї годі!

Тарас. Та вже чорта лисого більше видержать! Два тижні ми їх морим голодом, то не довго вже нам з ними вовтузитись, скоро здадуть ся!

Андрій. (Підійшов). А на що ми з ними і воловодимось, я не розумію! Вдармо зразу, та й годі! А то чогось, аж сумно, сидіти отак без діла!

Тарас. Який горячий, та приткій! Ех, нерозумна еси голова! „Терпи, козак, отаманом будеш!” Потерпім і ми, бо за терпіння, як то кажуть, і Бог дає спасіння, а усе-ж таик буде по нашому. Пождем трохи, а потім буде робота усім. Ти вже синку, у військовому ділі показав себе, похваляють тебе навіть старі козаки, та нічого тобі і квапитись. Побили ми вже ляхів здорово, а згодом і цей замок візьмем. Кажуть Дубенський лях заможний і багатий, буде нашим молодцям добра пожива.

Андрій. Та воно, як знаєте! А по моєму, дак образу краще, чи пан, чи пропав, а дотого-ж є дуже велика охота порубатись! (Пішов).

Я В А 2.

Ті-ж, без Андрія.

Гуня. Ай, який горячий! Молодець, одно слово, молодець! Так і кипить до воєнного діла! Добрі у тебе синки, Тарасе!... Остап твій, то той бісів син, ворога по нюху чує. От-це і тепер, пішов кудись на роздобудки з Чигирінцями, він, бачиш, пронюхав, що не подалеку від нас блукає сотні з дві шляхетської драгонії...

Тарас. (Пхикнув). Це вони стало бути послані на одсіч Дубенським?

Гуня. А враг його зна, мабуть. Чигирінській курінь пішов на вперед, щоб знайти та дати доброго прочухана, пішов з ними і Остап твій. Тільки чорто-

вого батька їх і знайдеш, — ховають ся, як миші у нори, не те щоб помиритись з нами силою, на полі!

Тарас. То це й мій Остап пішов з Чигиринцями шукати ляхів?

Гуня. Еге-ж.

Тарас. Добре, добре зробив, — він знайде! З мого Остапа буде незабаром славний полковник!— Він згодом й батька за пояса заткне. Я вже старий став.

Гуня. Що й казати! Господь благословив тебе, Тарасе, обидва синки дуже добрі хлопці і вояки!

Тарас. Та хвалити Бога! Одначе й справді чогось сумно, заспівати чи що, може розгониш тугу? — (Бере бандуру і співа):

Но. 3.

Ох, і ти гетьмане, ти гетьмане,
Та запорожській отамане,
Гей, запорожській отамане!

Ох, чого-ж ти у чорному ходиш
Та у чорному оксамиті,
Гей, у чорному оксамиті?

Ох, й як же мені не ходити
Що до мене гості приїжджали,
Гей, до мене гості приїжджали.

А у мене гості не якії —
Два запорожці молодії,
Гей, два запорожці молодії!
(Чутко голоси і сьміх).

Я В А З.

Ті-ж, входять: **Петренко, Бородавка, Квач, Сорока, Корженко, Остап і ще козаки.**

Козаки. Де отаман? де отаман? (Весело сьміють ся).

Гуня. А що там таке? Я тут.

Корженко. От, задали ми ляхам прочухана, так задали! Чисто усіх до одного перелупцювали, будуть згадувать по середах!

Гуня і Тарас. (Разом). От молодці, дак молодці! Слава усему козачеству чесному!

Гуня. А багато їх було?

Остап. Та не якого й багато.

Петренко. Як небогато? Та їх було до біса, ма-будь сот з пять, а наших усього сотні з дві. Вони, гемонські хотіли напасти на нас у ночі.

Гуня. Як же це ви їх надибали?

Квач. Та це Остап Бульба десь напав на їх слід і нас повів.

Гуня. Молодець, Остап, молодець!

Петренко. І пожива добра, — до біса всякого добра здобули: і зброя, і коні і червінці, усього доволі, усього набрали! А усе це Остап Бильба! Йому повинні бути вдячні! Без нього ми нічого і не знайшли-б!

Усі. Молодець, молодець, Остап Бульба! він нас повів, він! Усе він зробив!... Йому вдячні!

Тарас. (До Остапа). Як що так, то добре, синку,

дуже добре... Дай за це я тебе обійму, та поцілую!
(Обійма).

Усі. Молодець, молодець! Добрий козак і вояка!

Тарас. (До Гуня). Тепер, пане отамане, подозволь мені держати слово. У мене в обозі є барило доброї, старої, горілки, дак, на radoшах, подозволь пошанувати усіх молодців козаків чигиринців, щоб випили за честь і славу доброго козацтва і на погибель ворогу!

Усі. Ай, пан полковник, значно вигидав!

Гуня. (До Тараса). Дякую тобі, пане Бульба, за шану, нехай пють на здоровле, та повеселять ся! — Тільки, пани молодці, як то кажуть: „пий, та ума не пропий!” Не передавайте куті меду, бо ворог на сторожи!

Всі. Не бій ся пане отамане, ума не пропемо!

Тарас. А ну, хлопці-молодці, катить сюди барило з мого воза, та добутьте ковшів і чарок! (Викатили барило з горілкою і понасыпають по ковшах та чарках). Остап, роздавай ковші панам отаманам і усип горілки. А ви, пани брати, беріть що хто западе, насипайте і пийте скільки влізе! (Насипають горілку і пють). Пани товариші! (Піднима чарку у гору.. Випем-ж, наперед усього, за військо наше запорожське, щоб боронило віру православну Христову і недавало на поругу недовірку поганому! Випем за нашу честь-славу лицарську, щоб і онуки і праонуки спамятали добром про нас і щоб слава наша греміла по всьому світу і жахала-б ворогів наших!

Усі. (Пють). Випем, випем! За славу козацьку і

честь! Напогибель ворогам!... Смерть ворогу нашому!

Петренко. А тепер, на radoщах, утнем якої пісні козацької, щоб аж земля застогнала-загула і щоб ворог, зачувши її, скорчив ся від жаху!

Усі. Пісню! пісню! Давай співати! Кобзаря сюди! (Кобзар входить на перед). Грай на усі!.... (Кобзар грає):

Но. 4.

Максим - козак, Залізник,
Козак з Запорожя,
Як виїхав на Україну,
Як повная рожа!

Зібрав війська сорок тисяч,
В місті Жаботині;
Обступили город Умань,
У одній годині!

Обступили город Умаань,
Поробили шанці,
Як вдарили з семи гармат —
У середу в ранці.

— 79 —

Як вдарили з семи гармат —
У середу в ранці,
Накидали вороженьків
Повні селькі шанці!

Сорока. А ну ушкварте запорожського козака! Коли гулять ,дак гулять, нічого часу гаяти! Грай на усі! Розступись, чесний народ!

(Бандуриста грає і підспівує, усі танцюють „козака”. Пють, гуляють, кричать, співають, де які вже і зовсім п'яні).

Гуня. Гей, пани товариші! Годі гуляти, треба і відпочити трохи. Завтра за роботу приймемось, — прийдець ся таки дати прочухана ляхам, а то вони що то довго комизять ся!

Усі. Так, так, пане отамане! Треба, треба прочухати! Гарзд вигадав! Завтра веди нас на ляхів!

Гуня. Та обдивітець гарзд, чи усе справно, та на своєму місци! На добру ніч, пани товариші!

Усі. (Шапкують і вкланяють ся). Доброї ночі, пане отамане! Буде усе справлено! Не бій ся! А ну, починаймо розминатись! Ходім спати, годі! (Розминують ся у с'які боки з піснями, обіймаючись, шапкуючи, де які зовсім п'яні. По троху усе стиха. На сцені, лягають спати: з правого боку Тарас з Остапом, оддалеки, біля возів, п'яний Борженко і ще кілька козаків. Згодом усі заснули. — Ніч).

Я В А 4.

Тарас, Остап і Корженко (з боку сплять; згодом входить) **Андрій.**

Андрій. (Замислив ся, с'їда на колоді). Веселять ся, радіють, гуляють... необачне, веселе життє..... Тільки я один не можу себе присилуваати... Думка

за думкою так і ворушать ся в моїй голові... Обличчє панночки коханої скрізь слїдкує за мною..... Уразила вона мене в саме серце і з того часу блукаю мов несамовитий... Ех, на що я її побачив, на що і зустрїв ся з нею? Лучше-б мене перша вража куля пробила, нїж маю терпіти такі муки і немати супокою нї в день, нї в ночі... Чи побачу-ж я її коли знову, мою кохану Людвіку, чи почую я ще з уст її ласкаве слово, що так і лєть ся в душу і вражує серце! Ох, як менї важко в сьвітї жити, як надверезуєть ся мое безталанне серденько і нїчим його не заспокоїш, нїчим! (Задумав ся, ліх на колоду. — Входе обережно, оглядаючись по боках татарка, закутана в чадру, огляда сонних козаків, придивляєть ся до Андрія, потім торка його за плече. Андрій. скочив, ухопив ся за шаблю). Хто ти? Дявол, чи чоловік? Чого тобі від мене треба?

Я В А 5.

Ті-ж і Татарка.

Татарка. Тсс... мовчи!

Андрій. (Приглядаєть до неї). Та кажи, хто ти? Я, здаєть ся, десь тебе бачив?

Татарка. Два роки тому назад в Києві, пам'ятаєш? Придивись... (Одкида чадру і показує лице).

Андрій. Два роки... в Києві? (Крикнув). Ти татарка?... Ти служиш у панни Людвікі?

Татарка. Тсс... Бога ради... не гомони...

Андрій. Говори, звідки ти узялась тут? як пройшла? Де панночка, що з нею стало ся? Чого ти тут в таку пору? Та говори скоріш, не муч мене?

Татарка. Тсс... Бога роди! Панночка тепер у городі.

Андрій. У городі?..... О, милий Боже! Що ти кажеш? Чого-ж вона там?

Татарка. Батько панночки воевода Дубенського замку...

Андрій. Що-ж вона, як? Та говори швидче, чого ти мовчиш? не муч мене!

Татарка. Вона другій день вже нічого не їла.

Андрій. Як?

Татарка. Ні у кого у городі вже нема й шматка хліба. Всі їдять давно одну землю....

Андрій. О, Боже мій!.....

Татарка. Панночка з городської стини бачила тебе і пізнала помеж козаками. Вона мені звеліла піти до тебе, і як що ти не забув її, то ублагати, ради усього сьвятого, прийти до неї, а коли забув, то хоч випросити кавалок хліба за для нещастної, вмираючої матери її, котра тепер мре з голоду! Панночка не переживе смерти матери, лучше вбе себе, ніж бачити голодну смерть і муки рідной неньки! — (Стала на коліна). Благаю-ж тебе, мій козаче, ради усього за для тебе сьвятого, змилуй ся над нею; — ти теж маеш стару мати, котра любить тебе і котра тобі теж дорога, допоможи моєї панночці!

Андрій. Як-же ти сюди пройшла крізь стан козацький?

Татарка. Під землею є проход.

Андрій. Де-ж він саме?

Татарка. Заприсягнись, що не скажеш нікому?

Андрій. Заприсягаю ся тобі гонором козацьким!

Татарка. Там де стоять ваші вози.

Андрій. І виходе у замок?

Татарка. Еге-ж!

Андрій. Ну то ходім, ходім, скоріш до неї!

Татарка. Тільки, ради Бога, візьми з собою хліба.

Андрій. Добре, добре, зараз! Піжди мене отут, я зараз. Тільки не гомони, бо почують, і ми пропащі! Я зараз вернусь! (Пішов до воза, набрав мішок сухарів та пшона). Слава Богу, усе знайшов, і ніхто здаєть ся не чув, усі обертом сплять... (Іде до татарки, але похипцем зачіпає за ногу сплячому Корженкови).

Корженко. (Очув ся, паний, сплячим голосом). Яка це анахтема, никає отут?... Стережись, бісів сину... вбю на смерть! (Заснув).

Андрій. (З жахом одскочив від него, підходе до татарки). Ходім-же, ходім, мерщій, не бій ся! — (З мішком на плечах іде за татаркою, проходять біля заснувшого Тараса).

Тарас. (Прокинув ся). Андрій!...

Андрій. (Задріжав). А чого батьку?

Тарас. (Спляче). З тобою баба?... Ой, дам я тобі доброго прочухана, як встану!... не доведуть тебе баби до добра!... (Засипа).

Андрій. (Постояв трохи, задумав ся). Йти?...
(Махнув рукою). Що буде, то буде, — піду!
(Хутко пішов за татаркою).

— ЗАВІСА. —

Д І Я ІІІ.

Роскішна кімната у замку Дубенського воєводи.
Сьвітає.

Я В А 1.

Людвіка. (Бліда, слаба, ходить по кімнати).

Людвіка. (Сама). Вже і ніч минає, вже зоймаєть ся зоря, а її усе нема? О, Боже милий! невже вона не знайде того козака? О, тоді ми пропащі, пропащі на віки!... Коли-б вона знайшла його, я знаю, козак допоможе нам, він не дасть померти від голодної смерти.... Він обзіветь ся на наші блага-ня і дасть нам хліба! Навіть й сам прийде нас спа-сти, як дізнаєть ся про мое нещастє і горе... Тоді він казав, що кохає мене і що все жите своє віддасть за мене, а тепер може ще й не забув, може прига-дає? Він хоч і ворог наш, алеж добрий лицар!... А як-же він не відгукнеть ся на прохання наші, не до-поможе? О, тоді горе нам! Ні, він не такий, він добрий, зглянеть ся надо мною, дасть нам хліба, для моєї безталанної помираючої матери... для неща-

стного батька... старого... тільки для них, бо мені та й смерть не страшна! (Пада на коліна з сльозами). Боже милий! Царице небесна! Ратуй нас, ратуй!

(Чутно орган).

(Упала на землю, ридаючи. Входить Бужинський).

Я В А 2.

Людвіка і Бужинський.

Бужинський. (Тихо). Людвіка!

Людвіка. (Схопилась). Це ви, татку?

Бужинський. (Він зовсім хворий). Я, дитино моя... Ну, що, татарки і досі нема, не варталась?... бо коли-б вернулась, то ти дала-б мені хоч шманделек хліба, далі терпіти не сила моя! Я другій день нічого не їв....

Людвіка. О, Боже мій, які муки!

Бужинський. Ну, а як що козаки та убили її?

Людвіка. Ох, таточку, таточку, не кажіть цього! Тоді горе нам, бідолагам! (Кидаєть ся на шию батькови).

Бужинський. Ох, сердешна моя дитиночко!

Людвіка. Потривайте, таточку, уже, здаєть ся, сьвітає, піду я на вишку, та буду виглядати її, може де небудь побачу?...

Бужинський. Іди, дитиночко моя, іди! (Людвіка пішла). Боже великий! за що Ти нас так тяжко ка-

раеш?! (Знеможений, сіда на кресло і задумується).

Я В А З.

Бужинський входить **Попель**.

Бужинський. А що доброго скажеш, пане полковнику?

Попель. Погано, бардзо погано, пане воеводо! Нема ніякої ні помочи, ні підмоги, ні навіть звістки від наших. Мабудь переняли і напали на них, пся крєв, запорожці погані!

Бужинський. Ні, цєго не може бути, бо коли-б вони попались запорожцям, то пан полковник Заремба, дав би нам звістку о тїм, він знає, що під землею є потайний ход до нашого замку.

Попель. Ну, а як що запорожці напали на них і усіх перебили, тоді що?

Бужинський. О, ні, цєго не повинно бути!

Попель. Ох! Вже мабуть незабаром і сьвітати почне? Зараз я був на валу фортеци і звідтиль дивив ся на козацький табор, — нечуть ніякого гоми ну. А з вечора я бачив, що вернув ся звідкільсь до них цілий отряд запорожців, довго гомонїли, щось мабуть рішали, а на зорі той отряд знов кудись виступав. Так що запевне можно сказати, ходили вони на впєрейми драгунів пана полковника Заремби і мабудь усіх перебили, нам тепер і помочи ждати не від кого... Ми, значить, повінні і без бою здатись..

Бужинський. Здатись?... Як що ми і здамось, то що тим виграєм? Ти думаєш, запорожці нас милуватимуть? Вони, звірюки, не зоставлять живими навіть маленьких дітей, — усіх переріжуть... Милосердя від них не жди... Ми їх теж не милуємо.

Попель. Та їх і треба колесовать, проклятих, на шматє живих різати!... Скільки вони нам бід нароби́ли!

Бужинський. Як-же ти мені радиш, пане полковнику, здатись?

Попель. Та бачиш, пане воєводо, козаки іноді.. були приклади... коли заприсягались в тім, то додержували слова... їм можна часом вірити... То коли-б і тепер вони заприсяглись, що нас зоставлять в живих... Розумієш?

Бужинський. Та розуміть то я, розумію...

Попель. Ти розміркуй і те, що ми всі як військо, так і народ, уже третій день нічого не їли. Коли я проходив сьогодні по вулицях, то бачив, аж страшно сказати, усюди валяють ся сердешні немощні люди, вмираючі голодною смертю, а то наткнув ся й на кілька страшенно скорчених трупів, у мене волося до гори полізло, так жутко мені стало... Вже ні коня, ні собаки, ні kota, ні навіть миши нігде не знайдеш в замку, все поїли, бідолаги... Коли й завтра не буде від наших помочи, то тоді що маєш робити, пане воєводо?

Бужинський. О, усе одно, — буду держатись до кінця, — не здам ся!

Попель. Добре, пане воєводо, ти сам з військом

може й витримаєш, а ні, то поляжеш, як честний лицар... А глянь на бідолашних — твою жінку й дочку, чи можна-ж таки дивитись на їх муки?

Бужинський. О! Не кажи цього, не шматуй мене!.. Слухай, пане Попель, друже мій, заклинаю тебе Богом! Піди до моїх жолнірів, скажи їм, підбодри, щоб не терялись... що помоч від наших теж, теж не забаром, настигне!... Ще я маю надію... а потім прийдеш до мене, може я тобі роздобуду шматочок хліба....

Попель. (радісно). Хліба? Невже ти можеш де-небудь добути?

Бужинський. Ти теж не їв вже два дні?

Попель. Ох, не їв, давно не їв! Так ти кажеш, що роздобудеш хліба? Гляди-ж, не одури... Я піду тепер до війська, а опісля зайду до тебе!

Бужинський. Еге-ж, опісля! Іди з Богом!

Попель. Добре, добре, іду! (Пішов).

Я В А 4'

Бужинський один.

Бужинський. (Сам). Ох, горе, горе нам, бідолашним, безталанним! Ніякої надії на вислобощення... Щось татарки нема й доси? Піду, та розпитаю, може вже вернулась?... (Пішов. Входить Людвіка).

Я В А 5.

Людвіка одна.

Людвіка. (Сама). Нема татарки, запропастилась!... Тепер вже приходе всьому кінець! Остання надія розбилась! О, Боже мій великий! за що, за що Ти мене так тяжко караєш?... За які гріхи Ти присилуєш мене терпіти такі муки?! (Замислившись, плаче. Хутко увійшов Андрій, став, дивлячись на панну, як вкопаний).

Я В А 6.

Людвіка і Андрій.

Андрій. (Чуло). Панночко моя, царице! (Людвіка здригнула). І ти мучиш ся голодом?... Я зараз, проходячи по вулицях замка, бачив повсюду смерть і як згадав, що й ти вже другій день нічого не їла, то поспішав яко мога, щоб допомогти тобі!...

Людвіка. (Зрадїла). Мій козаче! Чи тебе-ж я бачу? Не маю ні сили, ні слів, котрими могла-б подякувати за милосерде до мене! Сам Бог мабуть послав тебе ратувати нас, Він же сам і віддяче милостями Своїми, мій лицар добрий!...

(Вбігає татарка, приносе хліб і віддає панночці).

Я В А 7.

Ті-ж і татарка.

Татарка. Панночко, моя кохана, нате вам хліба, та підживитесь!

Людвіка. А мамі ти дала хліба?

Татарка. Та віднесла вже, наперед усіх.

Людвіка. А батькови?

Татарак. І батькови уділила теж. Пан казав, що прийде зараз сам і подякує доброго козака.

Людвіка. О, дякую-ж тебе, Милосердний Боже, що Ти почув мої молитви! (Їсть хліб).

Татарка. Тільки, панночко моя, не їж Бога ради дуже, багато, бо то завередить, ти так давно не їла нічого.

Людвіка. Добре, не бій ся, моя мила. (Кида їсти).

Татарка. А я піду, та ще де кому дам попоїсти! (Пілша).

Я В А 8.

Людвіка і Андрій.

Андрій. Царице моя! Кажі чого тобі треба від мене, чого ти бажаєш? Скажи одно слово, і я усе для тебе зроблю. Загадай мені що є труднішого в сьвіті, я побіжу і усе зроблю, нічого непобоюсь! — Скажи, звели мені зробити те, чого ще не робив ні-

коли не один чоловік в світі і я усе за для тебе виконаю, себе не пожалю! Можу загубити себе, коли ти цього схочеш.... і пропасти за для тебе одної я зможу... Скажи тільки одне слово і я ввесь твій на віки!... Я не знаю, що кажу, у мене робум тратеться, може я кажу несенітницю і балакаю ка-зна-що, так що-ж мені, бідолошному, робити, коли я нігде ніколи, окрім бурси і Запорожя не бував, нічого не бачив і не знаю? Не умію я говорити улесливими, розумними річами, які ти звикла слухати від королів, князів, грабів і усяких вельможних панів вашого польського королевства і котрі валялись у ніг твоїх, а мене вибач, моя королево, а вислухай твого хлопця покірного таким, яким він є!... Бачу я, що тебе не так і Бог спорудив, як мене, бо ти здаєшся меж усіма не чоловіком, а янгелом Божим, що до нас грішних сходять з неба, на утіху і радість усему хрещеному миру! (Схопив її за руку і туле до серця). Моя богиня! Промов же до мене ласкаве слово, приказуй, я увесь твій, на віки! Ти мовчиш? Чого-ж так засмутилась, моя радість? Невже ти не можеш дати відповідь моему серцеві?

Людвіка. Ох, не кажи мені цього, козаче! Твої слова шматкують моє серце. Не багато я зазнала на своєму віку радощів, бо доля моя дуже химерна, вона мене ніколи не балувала... До ніг моїх, правда, схилялась сама заможня і вельможна шляхта королевства, багато було і грабів і князів, і чужосторонних баронів, і усе що лучшого знатнійшого у нашому польському війську, — усе лежало у ніг моїх.

Усі вони любили мене, жалували і за велике щасте почитав би кожний з них назвати мене своєю... Но не до одного з них кохання не причарувало мого серця, усі вони були мені рівними як люди! І тепер, коли я стою на краю погибели і очікую з хвилини на хвилину неминучої смерти, в серці своєму я почула ту сьвяту любов, якої я ніколи не зазнала й не гадала!

Андрій. О, доле моя, о раю мій! Ні, ти не вмреш, доки я з тобою! Скорійш я вмру у ногах твоїх і хиба тільки мертвого зможуть розлучити з тобою! (Пада перед нею на коліна і цілує руки).

Людвіка. Що, ти кажеш, козаче опамятай ся? Не дратуй словами ні себе, ні мене! Знаю я, що тобі не можна любити мене. Знаю я, яка страшенна проваля розділяє тебе від мене! Тебе кличуть назад від мене товариші, рідний край, віра твоя, лицарська честь і гонор, — а ми вороги тобі!

Андрій. Не нагадуй мені про те! Для тебе усе покину, усе забуду! У мене від цього часу, окрім тебе, моєї богині, нема нікого на сьвітї, нікого! Ти одна володієш мною, я тепер увесь твій, що звелиш мені, то я й зроблю! Я не піду більше від тебе ні на ступень, вмру біля твого серця! Коли й вмирати, то вмирати у купі з тобою!... Яка-б тоді й любов моя була, коли-б я покинув за для тебе тільки те, що можно легко кинути? Ні, моя панна, ні, моя радість, я не так кохаю! Батька, матір, рідний край — усе що є на сьвітї дороге усе віддам за тебе, я ваш, я твій! Чого-ж ти ще хочеш?

Людвіка. (Кидаєть ся до него, обійма і палко цілує). О, мій милий, мій коханий, як же я люблю тебе! Я теж твоя тепер на віки! Ходім до мого батька і розкажем йому усе... (Вбіга татарка).

Я В А 9.

Ті-ж, татарка, потім Бужинський і Попель.

Татарка. Пан воевода іде сюди!

(Входить Бужинський і Попель, татарка пішла).

Бужинський. Дякую тебе, лицар....

Андрій. (Збинтежно). Пан! продай мені дочку свою! Я за неї дорогою ціною заплачу тобі, — я віддам за нею козацьку свою честь! Знай, що коли хочеш виратувати свій замок, то не гай часу, зараз відчиняй браму і виводь свої полки... Тепер ще темно, всі курені козацькі, що на всхідній стороні обложили замок, сплять кріпким сном, бо всі п'яні! — Поспішай яко мога! Я сам поведу вас, і ми настигнем напасти ще до зорі! Хліба здобудеш доволі. А отряд полковника Заремби, що ішов до вас на підмогу, запорожці перебили! Ну, кажи-ж тепер, віддаси мені дочку свою?

Бужинський. Ти правду кажеш, козаче, не дурись?

Андрій. Я ніколи кривди не казав і такими речами не жартую!

Бужинський. Дак ходім же скоріш, ходім, пане Попель! Може, Бог нам допоможе!

Попель. На погибель ворогу! Ходім, ходім! — (Бужинський і Попель хутко пішли).

Я В А 10.

Андрій і Людвіка.

Людвіка. О, мій милий, о мій дорогій лицар! Як маю дякувати тебе!

Андрій. (Мов несамовитий). Тепер пропав козак, на віки пропав! Пропав для усього козацького лицарства! Не побачу я вже більше ні Запорожа славного, ні батька рідного, ні нені, ні церкви Божої православної! Прощай, стара моя матусенько, прощай, братику мій любий! Прощай, батько. О, батьку, мій безталанний! Ти проклянеш і день і час, в котрий породив на сьвіт мене! Проклянеш і себе, що викохав на ганьбу усему козацькому честному роду такого Ірода сина, як я! (Хлипаючи, пада на ослон, Людвіка піддержує його і обійма).

ДІЯ IV.

Поляна з боку козацького табору. — Непорядок і хаос. — Одаль видко замкова фортеця і вали. — Обстрелюють ся. — Зарево пожежі. — Посеред кону, трохи оддалеки велике обгоріле дерево. — Козаки стоять біля кошового, держать раду.

Я В А 1.

**Гуня, Бульба, Остап, Сорока, Квач, Товкач,
Бородавка, Петренко, Лагода і запорожці.**

Гуня. (Стоїть меж козаками і держить слово, — всі понуро слухають). Казав, пани товариші, горілка не доведе нас до добра, так воно й сталося! От, яка біда стрясла ся цієї ночі! Люто посьміяв ся над нами ворог, — нас обезчестили, побили ляхи! Половина чигиринського і каневського куринів перебита, а друга перевязана і у полон забрана вони й не чулись, як ворог на них напав, бо усі спали п'яні, жаден навіть не спручав ся, забрали як гурт баранів, ну,, а поки другі курині настигли підійти на підмогу, ляхи утікли і заченились знов у фортеці. Та вже

нічого казати, у нашого брата, запорожця, така чортова обиклесть, коли пити, так не вже до того, що не скоро прочуняєть ся! А тоді забирай його хоч живого і тащи усе! А цього і не годилось би, пани брати, робити на війні, треба задержуватись від запою! А то хутко нам ворог буде чхати прямо в пикку, а ми не почуєм!

Тарас. Батько отамане! Потривай трохи! Хоч воно й не закон не згожуватись в річах з отаманом, коли він держить слово до товариства, алеж на цей раз вибач мені, дурню старому! Діло не так було...

Гуня. Ну, а як же, по твоєму?

Тарас. Ти, батьку отамане, трохи не по правді дорікаєш козаків.... Вони були-б тоді винні, коли-б напились в поході, на війні, або в ділі, о, за це можно-б було і смертю покарати, а тепер ми сидимо тут, більше двох тижнів, усе одно що без усякого діла, маячимо тільки перед замком, та тримаєм його у облозі, то тут, від одної нудоти, чоловік напеть ся до забутя... Тут, по моєму, і гріха нема!

Гуня. Так то воно так, але усе-ж таки треба бути завжди на сторожи....

Тарас. Але за це ми ляхам покажемо, як то нападати крадькома на пнях людей! Перше їх били добре, а тепер так побем, що й не снилось їм ніколи! Задамо памяткового!

Усі. Молодець, добре кажеш, полковнику, добре! Ми їм ще покажем себе! Задамо жару! Задамо памяткового!

Квач. А я ще скажу, чесно і громаді, — тут

щось непевне: Звідкіля зміг лях дізнатись, що у нас коїть ся, і що чигиринці і канівці п'яні спали, це не дарма, це хтось мабуть їх оповістив?

Остап. Хто-ж би це міг бути такий Ірод? О горе йому, проклятому!

Усі. Смерть йому, смерть, як собаці поганій!

Тарас. Пани товариші, меж козаками, такого не довірка, не може бути, це не козак закоїв!

Усі. Смерть тому! смерть недовірку!

Квач. О, я не кажу, панове громадо, що то з запорожців, меж нами такої подлюки бути не може, а чи не підослали до нас ляхи розвідчика і шпитона?

Остап. І я теж думаю... Самим ляхам дізнатись де саме спали п'яні козаки.

Остап. Хтось, мабуть, оповістив їх?! Чи не жидівська часом справа?

Гуня. Треба буде довідатись...

Остап. Зараз притащить к'одвіту всіх жидів, котрі живуть побіля нас?!

Усі. Сюди жидів, сюди! Ходім за жидами! — Смерть їм! (Кинулись іти). Смерть, смерть жидам! Це їх штука!

Тарас. Стійте, пани брати! Не лицарське діло задумали ви! Нас побили за небачність, а ми будем на жидах зганяти свою злість? Не годить ся! Це не козацьке діло! Ми за це повинні віддячити самим же ворогам! Ляхів побить, та так побить, щоб аж піря сипалось!... Ходім-же, пани, брати, лущити ляхів!

Гуня. За мною, пани товариші! З новими силами

і з накіпівшою злобою відплатим ворогу за зневагу!

Всі. Ідемо на ляхів! За тобою, пане отамане, за тобою всі! Веди, веди нас! Смерть ляхам.

Тарас. Гайда, хлопці! Ходім з Богом! (Усі з криком і гуком розходять ся).

Я В А 2.

Янкель і Лейзор (крадучись з жахом).

Янкель. Чув, Лейзор, що говорили ті гайдамаки?

Лейзор. Ох, вей мир! Чув ребе Янкель, чув! У мене аж пейсики тремтять від жаху!

Янкель. Зараз біжи, яко мога поспішай до замку, розкажи же пану воеводу і скажи, що козаків мало вже зосталось, тільки всего жменя. Нехай пан воевода сам виходе в поли проти них і всіх гайдамаків може перелупцювати і зробить гіт гешефт для себе! (Починаєть ся оддаля пальба згармат. Жиди дріжать).

Лейзор: Ох, вей мір! я дуже бою ся! Вже почали стрілять!... А що як мене, оті розбишаки зловлять? Тогди прощай моя Сура з кіндери і з усіма кербели!

Янкель. Не бій ся, Лейзор, нічого! Я бачив пана воеводу цієї ночі, то він обіцяв за те, хто його оповістить: чи багато ще зосталось козаків — 100 дукатів, чуєш 100 дукатів? Ти візьмеш у него гроші і віддаси мені. Поспішай-же хутко. Я сказав воеводу, що або сам прийду, або пришлю кого, коли все розізнаю! Ти тільки скажеш, що прийшов від мене і тебе зараз впустять.

Лейзор. Ой, вей мір, страшно!

Янкель. А я поки що заговорю оту стару собаку Тараса. Біжи, Лейзор, швидче, гей, гей! Я заговорю тут їх, поки не набіжить пан воевода!

Лейзор. Невже пан воевода обіцяв 100 дукатів?

Янкель. Та їх бин на їд! Лейзор, гей, гей, любеню!....

Лейзор. І ти поділиш їх зо мною?

Янкель. Рехт! рехт! Ідуть сюди.... Ой, вей мір! вей мір! Це найгірший гайдамака! (Пішли).

Я В А 3.

Тарас і Остап.

Тарас. Слухай, Остапе! Ти часом не знаєш, куди це Андрій запропастив ся, щось його давно не видко, вражого сина?

Остап. Я теж не бачив його, батьку.

Тарас. Меж трупом не знаходив ніхто його?

Остап. Та ні, я сам шукав меж трупом.

Тарас. А може і його в полон забрали, п'яного, як тих? Тільки ні, Андрій не такивській, щоб живий віддав ся в руки ворогу!

Остап. Так... так... живий не віддасть ся!

Тарас. А піди-лиш, синку, та пороспитай добре у козаків, чи не бачив його хто, чи не чув про него?...

Остап. Гаразд. (Пішов).

Я В А 4.

Тарас (сам).

Тарас. (Сіда на колоді, закурює люльку). І куди-б це, справді, запропастив ся Андрій? Думаю і придумати не можу.... щось не певне? Якусь бабу бачив з ним?.... Ну, та й нагрію я йому потилицю, як вернеть ся, їй же Богу натовчу! Я не подивлюсь на нього, що козак. (Замислюєть ся. — Боязко показуєть ся зза дерева Янкель).

Я В А 5.

Тарас і Янкель.

Янкель. Пане полковнику! Пане полковнику! як

задумавсь і не чує..... Пане полковнику, пане Бульба!....

Тарас. Га! Чого тобі треба від мене, жидюго?

Янкель. Мій шацунек пану! (Низько кланяється). Я був в замку, ясний пані!

Тарас. А тебе якій ворог носить туди і чого?

Янкель. Зараз, зараз розкажу усе пану. — Як тільки я сьогодні на зори зачув шум і як почали стрілять, я побіг зараз дуже швидко, бо хотів знати чого це стрілять захотіло і так добіг до самих воріт замка і коли ляхи почали входити в замок, то й з ними просунув ся туди.

Тарас. А чого-ж ти ходив туди? Певне продавати наших? Гляди у мене!

Янкель. Що ви, борони Боже, хиба я такій злодій, щоб продавати своїх, я чесний купець. Я собі по своїм ділам ходив, з крамом. Там дуже добре можна торговати із намистом.

Тарас. Ти бачив там наших?

Янкель. Як-же, як-же, бачив, там богацько є наших, і Симха, і Сруль, і Зельман і ще є де які із наших такі купців.

Тарас. Та хай вони тобі пропадуть! Що ти мені тичеш своє жидівське падло, на біса вони мені. Я тебе питаю про наших запорожців, козаків?

Янкель. А, наших запорожців? наших запорожців таме не бачив, а що пана Андрія, то дуже добре бачив.

Тарас. (Скочив). Андрія!? Там, у замку?!

Янкель. Там, там.:. Ваш синок Андрій, нехай

будуть здорові, ой, вей-мір, що то за гарний лицар...., далибуг, я його і не пізнав! Так йому пристав польський кунтуш і такий він у нему хорошій та дилікатний, що пс-пс-пс!

Тарас. Та що ти, жидюго, верзеш? Якій польський кунтуш? На що-б то він одягнув його?

Янкель. Та, бачите, він тепер там у ляхів, щось дуже великій пуритц!

Тарас. Я нічого не второпаю! Кажу ти, бісів си-ну, товком! Що ти верзеш за нісенитницю?

Янкель. Я кажу настоящу правду, не верзу... А хиба пан полковник не знає, що пан Андрій вже тепей держить сторону Польщі?

Тарас. Як?! (Остовбенів).

Янкель. Далибуг, правда!

Тарас. Щоб моя дитина?... щоб мій син... ко-зак? Та я тебе вбю, проклятий жиде! Ти брешеш, чортів си-ну!... (Кидаєть ся до нього).

Янкель. Ай, ай, вей-мір! Як можно, щоб я брехав! Хай мойому батькови не буде щастя на тому сьвітї, коли я брешу!

Тарас. Як?!... Щоб син Тараса Бульби квапив ся на таке діло?

Янкель. Долибуг, їй-Богу, так!

Тарас. Щоб він продав Христову віру і батьків-щину?

Янкель. Далибуг, так. Я його бачив власними о-чима... Він такий тепер бучний лицар-вояка! Сто дукатів коштує одна зброя, увесь чисто в золоті і і галмазах, аж горить!... А щоб ви бачили, як він

гарно муштрує польськїх солдатів!

Тарас. (Збентежний). Та брешеш, брешеш, проклятий Юдо! Неможна бути, щоб хрещена дитина продала віру? Як би він був турок, або невіра... Ні, не може він цього зробити! ніколи не зможе!

Янкель. Як пан хоче, то я скажу і для чого він перейшов до ляхів?

Тарас. (Не при собі). Ну?

Янкель. У пана Дубенського воєводи є дочка, дуже гарна... Там така гарна, ай, вей-мір, просто настоящій цимес! То пан Андрій за для неї усе зробив... Я питав у воєводи і у людей, кажуть, вже і весиле у них буде, як що проженуть запорожців від замка... А пан Андрій обіцяв їм скоро звоювати козаків і прогнати відціля...

Тарас. (Гнівно). Брешеш, брешеш! Мовчи! Я тебе вбю як собаку, проклятий Богом чоловік! Сатано! Геть від мене, бо тут тебе і чорт злиже!.

Янкель. (З жахом утік). Ой, вей-мір, вей-мір!
(Пальба і гвалт чутно усе більше і більше).

Я В А 6.

Тарас, один.

Тарас. (Сам, мов громом прибитий). Боже, що-ж це дієть ся? Так, так... щось схоже... З якоюсь бабою... Памятаю... памятаю!... Ач, чорто-

ва дитина, таки взяла своє! Породив-же тебе сатана на покусу і ганьбу усему роду хрещеному! Продав віру і душу... продав батьківщину і товариство! — О-о! Тарасе, Тарасе, — до чого ти дожив? Зганьбив він твою честь козацьку! Тепер баби і діти маленькі знущати муть ся надо мною, будуть показувати пальцями, що я, старий поганець, породив на світ такого Ірода! А! Так не буде-ж над ним мого батьківського благословеня. Прокляте на його голову тут і там! Хай вся кров, що пролилась і дідами і батьками нашими за віру православну і рідний край, виступить із землі і потопить проклятого недовірка! — (Пада хлипаючи до долу). О, Боже, Владико Небесний! За що Ти мене так тяжко караєш?...

Я В А 7.

Тарас; вбігає Петренко, потім Бородавка, 1-й сотник і ще козаки. ..

Петренко. Пане полковнику! Пане полковнику! Ляхи висипали з брами замка! До них прийшла на підмогу нова сила! Знову напали на наших в рас-
плож!

Тарас. Що? Як? (Мов несамовитий).

(Гвалт робить ся ще дужче. Вбігають Бородавка, 1-й сотник і ще козаки).

1-й сотник і козаки. Отаман! Отаман! (До Тара-

са). Веди нас, пане полковнику, бо козаки слабшають, подають ся назад!

Бородавка. О, пане полковнику! Що це меж нами дієть ся? Андрій, твій син, веде на нас ляхів!

Тарас. Андрій?! О-о! Пани брати, благаю вас, заманить його абияк сюди, до мене! Ти Петренко, піди за ним і достав мені його, тільки живого! — Чуєш, живого?!...

Петренко. Гаразд! буде як кажеш! Ходім, пани братя! (Побіг; за ним усі козаки).

Я В А 8.

Тарас. сам, потім **Андрій, Петренко і другі.**

Тарас. О, сатано люта! Бити своїх братів? Чортів сину, протів своїх йти?! О, Господи, Господи! — Що-ж це дієть ся у світі Божому? Хай лучше очі мої заплющують ся на віки, ніж бачити свою дитину каїновим отродям!

(За коном гвалт. Петренко і козаки гонять ся за Андрієм, той відбиваєть ся от них).

Петренко. Пригнав синка твого, полковнику, як прохав, — живого!

Тарас. Стій! (До козаків). Спасибі, пани брати!

Тепер лишіть нас самих! Ходить собі...
(Петренко і козаки побігли).

Я В А 9.

Тарас і Андрій

(побачивши батька, як вкопаний став).

Тарас. (Довго дивить ся на Андрія). Що, сунку?

Андрій. (Мовчить).

Тарас. Що, синку? Помогли тобі твої ляхи?

Андрій. (Мовчить).

Тарас. Так продати віру і честь козацьку?! Проклять-же той день і час, в якій родив ся ти на сьвіт! Ти думав, що віддам кому небудь дитину свою? Ні, я тебе породив, я тебе й вбю! Стій, не ворушись і не проси у Господа Бога прощення; за таке діло не прощають на тому сьвіті! Пропадай собако! (Отступає троха, прицилуєть ся і пале з мушкета. — Андрій пада).

Андрій. Господи... прости мене! Людвіка.....
(Помира).

Тарас. (Підійшов і з жалем дивить ся на него).
А чим не козак був? І рослявий і чернобровий, і лице, як у пана якого, і рука кріпка в бою, — пропав! пропав, без слави! як собака!

(За коном гвалт).

Я В А 10.

Тарас, вбіга Лагода, потім Сорока.

Лагода. Біда, пане полковнику! біда! Ляхи беруть верх! Бородавку і Квача вбили! Відступають наши! Веди ти нас!

Тарас. Іду зараз ,пани брати! Не теряйтесь!
(Лагода побіг, прибіга Сорока).

Сорока. Подались козаки! Втомилась козацька сила! — Остапа, твого сина, забили! Остапа згубили. (Побіг).

Тарас. Остапа! Мого Остапа забили (До трупа Андрієвого). Чи чуєш ти? це ти стратив свого брата! Ляхи твої його доконали! Тепер я сам zostав ся, сам!

(Вбігають: Людвіка і Татарка).

Я В А 11.

Тарас, Людвіка і татарка.

Людвіка. Де він? де він? Де Андрій? Чого він не вернув ся до мене? Знайди, знайди його!

Татарка. (Побачила убитого Андрія). Гляньте, моя панночка, він мертвий!

Людвіка. (Кидаєть ся до трупа). Мертвий! Андрій, Андрій! Сокол мій ясний! Забили... згубили! (Хлипаючи, припада).

Тарас. (Хвата її за руку і відпиха). Геть гадино! Це ти, вража дочка, погубила його! Так здихай же і ти, як собака! (Проткнув її ножем).

Людвіка. О, Ісусе Святий! Андр... Андр... — прости мене... батько... (Умира).

Татарка. (Припада до неї, голосить). Панночко моя ти, безталанна!

(Вбіга козак Лагода і ще козаки).

Лагода. Полковнику! Полковнику! Ляхи нас одрізали від своїх і гонять! Скорій до човнів! до човнів!

(За коном гвалт ще громнить).

Тарас. (Магнув ся за мушкетом і виронив люльку, вернув ся). Стійте, брати, люльку загубив! — (Шука).

(Наскочили ляхи і схопили його).

— (З А В І С А). —

ТЕАТРАЛЬНІ.

The Ohio State University

 3 2435 00724 8610
 PG3948P973T31919 001
 Taras Bulba pid dubnom :

Американський шляхтич образець в 3 дії	
Безталанна, драма в 5 діях,	
Бондарівна, драма в 4 діях, а 5 відслонах	20 "
Бувальщина, комедія в 1 дії	2С
Бурлака, драма в 5 діях,	35 "
Верховинці, драма в 3. діях	30 "
Вихованець, комедія в 3 діях	25 "
Вихрест, драма в 5. діях.	35
Дай серцю волю, заведе в неволю, драма в 5 діях...	40 "
Душогуби, драма в 5 діях,	35
Душогубка, драма в 4 діях	30 "
Жидівка вихрестка, драма в 5 діях	50 "
За Немань іду, оперета в 4. діях,	20 "
Запорожський клад, комедійно-опера в 3. діях	30 "
Зоря нового життя, комедія в 4 діях	30 "
Катерина, драма в 4 діях,	30 "
Мазепа, драма в 5 діях	35 "
Манігрула, комедія в 1 дії	15 "
Наймичка, драма в 5 діях	35 "
На старости літ, образ з життя народу в 1. дії.	10 "
Наталка Полтавка, комедійно-опера в 2 діях	20 "
На тихі води, на ясні зорі, сцен. образок в 4 діях	25 "
Недолюдки, бувальщина в 3 діях	30 "
Орися малюнки з міщанського життя в 4 діях	35 "
Панна Штукарка, комедія в 3 діях	30 "
Пімста жидівки, драма в 5. діях.	40 "
Пімста за кривду, драма в 5. діях	35 "
Повернув ся із Сибіру, драма в 5. діях	35 "
По ревізії, етюд в 1 дії	20 "
Пошились у дурні, ком. оперетка в 3 діях,	35 "
Прометей, драматичний уривок	15 "
Простак, комедія в 1 дії	20 "
Святання на вечерницях, жарт в 1. дії.	10 "
Сватанє на Гончарівці, оперета в 3. діях	35 "
Соколки, комедія в 4 діях	35 "
Страйк сценічний образ в 3 діях	20 ..
Сьвідки, комедія в 1. дії	15 "
Тарас Бульба під Дубном, драма в 4. діях,	35
Герновий вінок, або жертви царизму драма в 4 діях.	50 "
Украдене щастє, драма в 5 діях	25 "
Смара, драма в 4 діях	50 "
Царицині черевички, комедія в 5. діях	25 "

THE OHIO STATE UNIVERSITY BOOK DEPOSITORY

 D AISLE SECT SHLF SIDE POS ITEM C
 8 06 12 23 7 07 005 2

Всі замовлення посилайте на адресу:

UKRAINSKA KNYHARNIA
 im. T. Shewchenka

168 East 4th Street, New York, N. Y